

René Boomkens vs Peter Sloterdijk

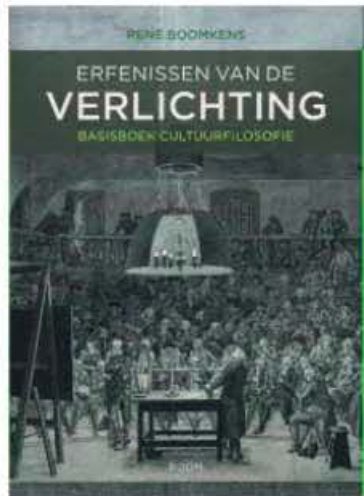
door Carel Peeters

An het eind van zijn interessante 'basisboek cultuurfilosofie' *Erfenissen van de Verlichting* (zojuist verschenen bij uitgeverij Boom) noemt René Boomkens een aantal namen van filosofen die hij nog wel uitvoeriger had willen bespreken, zoals de Duitse socioloog Ulrich Beck, de Amerikaan Richard Sennett, de Canadese cultuurfilosoof Charles Taylor. En ook Peter Sloterdijk, schrijver van de trilogie *Sferen* en het onlangs verschenen *Je moet je leven veranderen*. Sloterdijk kan in een cultuurfilosofisch overzicht niet ontbreken omdat hij een van de degenen is geweest die zoveel leven in de kritische cultuurfilosofie heeft gebracht, te beginnen in 1983 met zijn *Kritiek van de cynische rede*.

Sloterdijk is in verband met *Erfenissen van de Verlichting* extra interessant omdat hij in zijn laatste boek *Je moet je leven veranderen* een visie op culturele dynamiek en culturele processen geeft die haaks blijkt te staan op die van Boomkens, speciaal als het gaat om de verhouding tussen hoge en lage cultuur. Boomkens is een uiterst betrouwbare gids in de vele cultuurfilosofische thema's, maar hij kan en wil geen zouteloze objectiviteit betrachten als het om deze sensitieve materie gaat. Vandaar dat hij van tijd tot tijd een bepaalde voorkeur laat blijken, zoals in het geval van de door hem niet al te kritisch beoordeelde 'geleidelijke erosie van het onderscheid tussen hoge en lage cultuur'.

Boomkens ziet onder invloed van nieuwe media als televisie, radio en internet een 'opvallende omslag in de dynamiek van de culturele ontwikkeling': genres als het levenslied en de schlager worden uit hun 'regionale isolement bevrijd', terwijl tegelijk grote tradities als 'de moderne burgerlijke cultuur, de romankunst, de beeldhouw- en schilderkunst, de klassieke en romantische muziek, het klassieke theater en balletkunst, maar ook de vele uit het avant-gardisme voortgekomen artistieke stromingen en experimenten hun vanzelfsprekende autonomie en onaantastbaarheid verliezen'. Boomkens beschouwt dit zelfs als 'een omkering in het beschavingsproces':

tot voor kort was het de hoge cultuur die de normen en criteria aangaf, nu gebeurt dat door de lage cultuur.

Sinds de achttiende eeuwse Verlichting is sprake van een algemene emancipatie waarbij de loze normen van de aristocratie geleidelijk werden vervangen door de diverse gedemocratiseerde normen van iedereen. Dat is een onmiskenbare en ook vruchtbare ontwikkeling geweest. Dat heeft geleid tot een toegenomen 'informalisering' in de alledaagse cultuur, zoals sociologen zo keurig zeggen. Deze informalisering, die door de 'revolutie' van de jaren zestig van de vorige eeuw nog eens werd versterkt, heeft zijn heilzame werk gedaan. Maar de informele cultuur is ook te ver doorgeschoten, zodat de lagere cultuur nu steeds meer de dominante cultuur aan het worden is. Menselijke driften werden eerder van natuur tot cultuur door een uitgekende emotionele huishouding, nu zijn die driften in hun wildste vorm het voorwerp van fetisjistische idealisering in reality-televisie: men is lossier in de mond, men beheerst zich minder en er is een overkill aan geweld te zien, in ieder geval in films en televisieseries. Zoals Boomkens zegt: 'Niet de formele codes van de aristocratie of de stijve omgangsvormen van de burgerij, maar de lossere en meer ongepolijste manieren van doen van de volkscultuur lijken de dominante habitus van de westerse en in toenemende mate van de mondiale cultuur te zijn geworden'. Boomkens constateert het, maar heeft er geen bedenkingen bij.

Deze te ver doorgevoerde informele 'cultuur' staat haaks op de cultuur die Peter Sloterdijk beschrijft in *Je moet je leven veranderen*. Wat Boomkens beschrijft is een steeds horizontaler cultuur waarin nog nauwelijks criteria gelden. Alles is goed, alles is cultuur volgens de antropologie. Bij Sloterdijk draait alles juist om 'verticaliteit'. Alleen al het feit dat mensen rechtop lopen wil zeggen dat ze nieuwsgierig zijn. Maar mensen zijn bij Sloterdijk ook onvolmaakt, zoals de gehavende torso van Apollo die de Duitse dichter Rilke in het Louvre zag. Dat beeld spoorde hem aan om iets te doen aan zijn eigen onvolmaaktheid: hij zou zijn leven veranderen –vandaar de titel van Sloterdijks boek.

De torso van Apollo die Rilke in het Louvre zag. Hier het gedicht wat hij er over schreef.

Deze onvolmaaktheid en gebrekkigheid is de status quo van de mens. Daar moet hij iets aan doen. Dat doet hij door naar iets te streven. Daardoor ontstaat een 'verticale spanning' in hem. 'De mens', schrijft Sloterdijk, 'boekt alleen vooruitgang als hij zich richt op het onmogelijke'. Sloterdijk moet natuurlijk niets hebben van de oude verticaliteit zoals die door leeghoofdige aristocraten werd aangehangen. Bij Sloterdijk gaat het om de cultuur van de persoonlijke inspanning, om de dynamiek van meer willen weten, dieper willen graven, zichzelf op de proef willen stellen, meer moeite willen doen, meer uithoudingsvermogen tonen. De mens is een oefenbeest, volgens Sloterdijk, en om iets te bereiken moet hij oefenen en nog eens oefenen.

Omdat willen presteren en willen uitblinken een mentaliteit veronderstelt die men ook in een grof kapitalistische omgeving kan aantreffen, moet hij duidelijk onderscheiden worden van die van Sloterdijk. Bij Sloterdijk is het een persoonlijke, bijna onmaatschappelijke, eerder artistieke mentaliteit. Zeker is dat deze mentaliteit niet bij Boomkens voorkomt in het hoofdstuk over hoge en lage cultuur. Daarin wordt te veel het antropologische, horizontale cultuurbegrip gehanteerd, wat betekent dat een cultuur meer beschreven wordt dan beoordeeld. Maar ook een cultuur kan beoordeeld worden, het liefst met artistieke criteria. Dat levert geen ijzeren oordelen op, maar wel oordelen. Hoe lastig het ook is om criteria vast te stellen, zonder criteria wordt het niets.

De torso van Apollo is voor Sloterdijk de metafoor voor de onvolmaaktheid die tot volmaaktheid moet worden omgesmeed. Daarvoor moet je geloven in het onmogelijke. 'Wie niet gegrepen wordt door al het grote, behoort niet tot de soort van de homo sapiens', schrijft Sloterdijk. En: 'Hoger dan je zelf moet je bouwen'. Dat kan niet met een horizontale instelling.

Gepubliceerd op: september 26th, 2011

De gebouwde werkelijkheid als zingeving

door Dirk Coopman

De tegenstelling welke hier aan de hand van het denken van Sloterdijk en Boomkens wordt belicht manifesteert zich bij het beoordelen van de doelstellingen van onderwijs, politiek, vrije tijd, arbeid en hun cultuureffecten. Beide tegengestelde benaderingen verbreden hetzelfde tot een zwart wit contrast dat leeft in pedagogische raden, beroepsorganisaties, ouderlijke zorg en denktanken.

In de architectuur en de stedenbouw komt deze tegenstelling bijzonder dramatisch als feit tevoorschijn. De vlakke horizontale gedemocratiseerde smaak tegenover het geofende virtuoze architectuur- en stedenbouwbedrijven. Het gebouwde resultaat is meer dan een keuze om het eigen leven een richting te geven.

Ten aanzien van het bouwen levert dit immers afleesbaar een gebouwde werkelijkheid op dat eeuwenlang zijn sporen nalaat. De vraag van Sloterdijk 'welk soort mens we willen' kan dan ook bijgetreden worden met welke gebouwde werkelijkheid we willen. Met het voordeel dat de gebouwde werkelijkheid in al zijn deelaspecten keer op keer afkomstig is van een beoordeeld plan. Dat levert een uitzonderlijke strategische positie op om een onderzoekende en geofende kwaliteit te genereren zou men denken. Actueel is de omnipresente aangevulde gebouwde werkelijkheid evenwel van een ongeziene banaliteit. De dagelijkse toename ervan reduceert de zeldzame uitzondering tot een tentoonstellingsobject. Het bijzondere enten op het gewone kent geen vraag. De daad van het verbijzonderen in het denkspel omtrent vorm en concept marginaliseert. Ganse dorpen of stedelijke sites die ooit het gevolg waren van tot dagelijksheid verworven zelfovertreffende vermogens werden reeds als unicum geklasseerd; ze zijn immers daadwerkelijk van een enigszins omgekeerd type mens afkomstig. De gemiddelde leeftijd van die mens bereikte niet de helft van de huidige en men had geen duizendste aan paardenkracht van nu ter beschikking, reden om hun bouwen dan ook niet alleen als tijdsdocument te beschermen maar nog meer als een bewijs van menselijk vermogen. In de context van onze individuele bijdragen aan een gebouwde werkelijkheid gaat de geïndividualiseerde aansprakelijkheid over het eigen leven in absolute zin aan zichzelf voorbij omdat de producten van het mee drijvende 'zijn' dan wel van de zelfovertreffende attitude onophoudelijk gespiegeld worden in de gebouwde werkelijkheid welke eeuwen ver zijn sporen nalaat. Het zich laten drijven op het platte dan wel ontsnappen aan het gewone resulteert in een bouwen dat in haar duizendvoud een navenante afleesbare vorm van de wereld biedt.

Er wordt van Beijing tot Brussel aan een razend tempo banaliteiten gebouwd. De radicale maar correcte historie dat Sloterdijk van het zichzelf overtreffen inzet tegenover de door beiden vastgestelde humane conditie ligt dan ook in het verlengde van zijn ideeën over dit ‘mensenpark’ en zijn door uitzonderingen gedeelde voorkeur tegenover de door Boomkens getoonde alomtegenwoordige effecten van de platte smaak.

Boomkens toont de ingeslagen weg dat we allen zien. Sloterdijk toont de weg die nauwelijks nog te zien is. En de gebouwde werkelijkheid toont lang na ons hét feitelijke beeld van de wereld.

Dat een minderheid in zelfovertreffing geoefende architecten al doen wat ze kunnen toont een nieuw missionarissendom waar conform het origineel, een eigen exclusieve keuze van bestaan een aanbod creëert in afwezigheid van een expliciete vraag.

Dirk Coopman

Architect

Docent architectuur (KUL - LUCA)